

Mudrák József

PSZICHOLÓGIA A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEMEN A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN – AZ ORVOSI IRÁNYVONAL

DOI: 10.14232/pfvm.11

BEVEZETÉS

Bár önálló Pszichológiai Tanszék és önálló pszichológiai képzés csak 1970-től van a Debreceni (Kossuth Lajos) Tudományegyetemen, az előzmények jóval messzebbre, az egyetem 1914-es megszervezését követő időszakig vezetnek. Mégpedig két különböző irányból fejlődött a pszichológia kutatása és oktatása. Jóval ismertebbek a bölcsészkar előzmények: Mitrovics Gyula esztétikai, pedagógiai munkássága és ezek révén a pszichológiához való eljutása, majd az éles, konfliktusokkal tűzdelt váltás után Karácsony Sándor népművelési-társaslélektani tevékenysége (ezt a vonalat mutatja be e kötetben Vincze Tamás tanulmánya). Kevésbé közismert az orvoskari irányvonal, ahol elsősorban Benedek László ideggyógyász professzor járult hozzá a pszichológia fejlődéséhez az egyetemen. A két irányvonal fejlődése nem volt egymástól független, Benedek és Mitrovics nemcsak ismerték egymást, hanem barátság és munkakapcsolat is volt közöttük, kooperációjuk tovább erősítette az akkor még fontosnak tartott „egységes egyetem” szellemiségét.

Az elfeledett orvosi irányvonal (ugyanis Benedek Budapestre távozása után szintén olyan éles váltásra került sor a debreceni Ideg- és Elmeklinika élén, mint a bölcsészkaron Mitrovics és Karácsony esetében) feltárása és megfelelő tudománytörténeti helyére emelése nemcsak a Debreceni Egyetem múltja, hanem a magyar pszichológiatörténet szempontjából is régi adósság volt, amely az utóbbi években törlesztésre került (Mudrák, 2015, 2018, 2019.; Vincze, 2019.)

BENEDEK LÁSZLÓ, A DEBRECENI PROFESSZOR

Benedek László a történeti Bihar vármegye délkeleti részén található Belényesen született 1887. szeptember 5-én. Apját szintén Benedek Lászlónak hívták és gyermeke születése idején járásbíró volt, majd később ítélőtáblai bíróként működött. Középiskolai tanulmányait a belényesi, a nagyszalontai, majd a hódmezővásárhelyi gimnáziumokban végezte, végül a debreceni református főgimnáziumban fejezte be. 1905-től a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem orvosi karának hallgatója volt, ahol 1910-ben szerzett

orvosi oklevelet. 1911-ben Bécsben, Münchenben, Párizsban és Páviában folytatott idegsebészeti tanulmányokat.

1910. április 1-jétől a kolozsvári egyetem Kórbonctani Intézetében (Buday Kálmán professzor mellett) díjtalan gyakornok. 1911-ben átkerült az Ideg- és Elmekórtani Intézetbe a neves ideggyógyász, Lechner Károly professzor mellé, ahol 1911. március 1-jétől díjtalan gyakornok, 1912. június 2-től fizetéses tanársegéd beosztásban dolgozott. 1917-ben a kolozsvári orvosi karon „Ideggyógyászat” tárgykörből magántanárrá habilitáltak.

Harcolt az I. világháborúban: 1914-től zászlóaljorvos a galíciai és az olasz fronton, 1917–18-ban San Daniel de Friuliban az I. és VI. hadsereg kórházának központi idegosztályát, azután a kolozsvári tartalék-kórház III. osztályát vezette. Kolozsvár román megszállása után is maradt és Erdélyi Orvosi Lap címmel folyóiratot indított, amelyet együtt szerkesztett Purjesz Béla magántanárral.

A Debreceni Tudományegyetem létesítése után 1918 októberében került sor az Orvostudományi Kar megalapítására, de a történelmi események vihara miatt csak 1921 őszén indulhatott meg az orvosképzés és lettek betöltve a klinikai tanszékek. A debreceni idegklinikára alakult budapesti bizottság (elnöke: Lechner Károly professzor), a pályázók közül a messze legtehetségesebb Benedek Lászlót jelölte első helyre, amely alapján Horthy Miklós kormányzó 1921. október 1-jén kinevezte a debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem Orvostudományi Karán Ideg- és Elmekórtani Klinikájára nyilvános rendes tanárrá és a klinika igazgatójává.

Ekkor még javában tartott a klinikai telep kialakítása, a klinikák még csak épültek, így az Ideg- és Elmekórtani Klinika is a Városi Közkórház elmeosztályán kapott ideiglenes elhelyezést. A nagyerdei telepen bár 1915–1917 között jól haladt a klinika építkezése, a főfalak is megépültek, de aztán hosszú időre leállt az építkezés és csak 1926-ban folytatódott, míg végül 1927 elején át lehetett adni az Ideg- és Elmeklinikát is (Síró, 2001, 16–20).

Benedek László professzor munkatársainak első gárdáját az individuál-pszichológia hazai úttörője, marosi Máday István I. tanársegéd, a genetikus Csörsz Károly II. tanársegéd, Follmann János és nosziczi és ernyédi Thurzó Jenő gyakornokok alkották. (Síró, 2001, 16, Mudrák, 2011, 226–227.) A neuropszichiátriai tünettannban és terápiában kiváló, magántanári és nyilvános rendkívüli tanári címet is szerző tehetséges Thurzót utódjának szánta, de annak korai halála megghiúsította ezen reményeket. Az évek múlásával már a saját debreceni hallgatói közül emelkedett ki néhány tehetségesebb (pl. Bagothay László, Kulcsár Ferenc, Nagy Mihály, Pap Zoltán, Székely Antal).

Az egyetem életében az 1935–36-os tanévre ismét az Orvostudományi Karra esett a rektorállítás joga és Benedek László professzort választották meg rektorra a választó elektorok. Professzori (és rektori) fizetése mellett jó jövedelmező magánpraxissal rendelkezett, valamint felesége, a dúsgazdag Chorin nagytőkés családból származó, két házasságon már túljutott, csúnyácska, de nagyon elegáns Chorin Ilona révén nagypol-

gári, sőt luxuriózus életet engedhetett meg magának. Lakásukon időnként nagy társasági összejövetelt rendezett, remekül táncolt, sziporkázó szellemességével kápráztatta el vendégeit.

„Lóháton érkezett reggel 8 órakor a nagyerdei klinika elé, inasa átvette a kantárt, portása a kabátot levette róla, a lépcsőn a tanársegéd feladta a köpenyét és 8 óra egy perckor megkezdte az előadását. Gyakran járt Debrecenből Budapestre. A vonat első osztályú fülkájében Szolnokon ebédet adtak neki, és a budapesti pályaudvaron várta kocsija ugyanazzal a sofőrrel, aki őt kivitte a debreceni pályaudvarra.” – emlékezett vissza tanítványa, Juhász Pál, a késői utód a klinika élén (Pisztor, 1988, 144.).

BENEDEK A BUDAPESTI KLINIKA ÉLÉN

Még a rektori tisztségének letelte előtt, 1936. augusztus 28-án Benedek Lászlót kinevezték nyilvános rendes tanárrá a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemnek Schaffer Károly nyugdíjazásával megüresedett ideg- és elmekórtani tanszékére és az ottani Ideg- és Elmeklinika igazgatója is lett. Helyére Schaffer adjunktusa, Somogyi István került a debreceni Ideg- és Elmeklinika élére. Vele jött Debrecenbe az észak-amerikai ösztöndíjas útvjáról visszatérő fiatal tanársegéd, Sántha Kálmán is, aki nem akart Benedek Lászlóval együtt dolgozni.

A budapesti Ideg- és Elmeklinikán éles váltás zajlott le a vezetői poszton. A budapesti orvosi kar első helyen Schaffer tanítványát, a szegedi Miskolczi Dezsőt jelölte, de Hóman Bálint miniszter – szembehelyezkedve a kar határozott állásfoglalásával és a római katolikus klérus nyomásával – a katolikus alapítású és jellegű Pázmány Péter Tudományegyetemre a református Benedeket nevezte ki (Pisztor, 1988, 442.).

Nehéz lenne két ember között nagyobb ellentétet elképzelni, mint ami Schaffer és Benedek között volt. A merev és rideg, konzervatív, távolságtartó, az újdonságok iránt bizalmatlan, morfológiai érdeklődésű Schaffer hűvös klinikai légkört teremtett. Érthető, hogy a klinika orvosai szorongva várták a hírből már ismert, teljesen más beállítottságú új professzort, aki Schaffer szakmai ellenfelének számított. Azonban a légkör elég gyorsan felengedett és a klinikai orvosok gyorsan megszokták Benedek invenciózus, tettekre sarkalló stílusát: „*Nem vitatható, hogy Benedek László a klinikára személyiségével katalizátorként hatott. Akit csak lehetett, mindenkit bevont a tudományos munkába; gyakran ő adott ötletet egy-egy érdekes eset közlésére, vagy tudományos téma feldolgozására*” (Angyal, 1983, 218–219.).

Budapesten nyolc éven át volt az ország első számú Ideg- és Elmeklinikájának igazgató professzora, főbb munkatársai a Schaffertól „örökölt” Angyal Lajos, Juba Adolf és Horányi Béla voltak. Ebben az időszakban avatták vitézzé I. világháborús sebesülései és kitüntetései alapján.

Miután elvált első feleségétől, 1937. augusztus 3-án a Németországból hazatért sikeres és népszerű színésznőt, Zilahy Irént vette nőül. Második feleségével is nagyvilági életet élt, házuk gyakran volt a pesti társaság központja.

Felesége 1944 áprilisában bombatámadásban bekövetkezett halála lelkiileg összeropantotta, lehangoltta, szorongóvá vált. Budapest első bombázásakor, 1944. március 3-án a Himfy utcai Benedek–Zilahy-villát két telitalálat érte. Egy bombát még kibírt volna az óvóhely, de a második végzetes volt, Zilahy Irén teste a felismerhetetlenségig összeroncsolódott. Némelyek szerint Benedek László lelki összeroppanásához nemcsak imádott felesége halála, hanem az is hozzájárult, hogy a romok között egy kettéhasadt szekrényben olyan, a feleségének szóló szerelmeslevelet talált, amelyeket nem ő írt...

Budapesti klinikáját 1944 októberéig vezette, Szálasi hatalomra jutásának reggelén elhagyta Magyarországot. Barátja, Herbert Olivecrona svéd agysebész segítségével ki akart vándorolni Svédországba, de a háború zűrzavarái miatt Ausztriában rekedt. Súlyos depresszióssá vált, végül egy tiroli nyaralóhely, Kitzbühel szanatóriumában szíven lőtte magát 1945. március 31-én.

SZEMÉLYISÉGE, TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

Benedek László professzor tudományos tevékenysége kiterjedt az ideg- és elmegyógyászat, az orvosi lélektan, a társadalompszichológia, az igazságügyi elmeorvosi véleményezés területére. Új koponyakopogtatási módszert dolgozott ki és ő alkalmazta Magyarországon elsőként az inzulinsokk-kezelést skizofrénias betegekben.

„Benedek László alkatánál fogva élénk temperamentumú, érzelmileg gyorsan reagáló, örököké a tevékenység lázában égő személyiség volt. Nem elefántcsonttoronyba elzárkózó szobatudós, nem elvont elméleteket építgető theoretikus, hanem az egész lényével a valóság felé fordult, tetterős, gyakorlati elme. Gondolkodásának szellemi alkatának lényegéhez tartozott a sziporkázó ötletesség, a lényegragadás villámszerű gyorsasága. Előadásai világosak, szabatosak, didaktikailag jól felépítettek voltak különösen a betegek bemutatása, a klinikai tünetek szemléletes elemzése ragadta meg hallgatóinak figyelmét. [...]

Ebben a szellemi munkában nagy segítségére volt bámulatos emlékezőképessége, a szakirodalomban való tájékozottsága. [...] Mint az előadásainak előkészítésével megbízott tanárségéd emlékezem, hogy 1929-ben Magyarország elmebeteg-statisztikáját fejből ismertette. Háromszor kellett letörölni a falitáblát, s ő háromszor írta tele számokkal. [...]

Munkamódjára még annyit szeretnék elmondani, hogy készülő tanulmányaihoz rengeteg jegyzetet készített. Az átbúvárolt irodalom adatait részben feljegyezte, részben az emlékeztében rögzítette. Nem emlékszem, hogy egyetlen dolgozatát is megírta volna saját kezűleg, hanem amikor már mindent átgondolt és rendszerezett az elméjében, az egészet gépbe diktálta. Ezen már ritkán változtatott. [...]

Nem ismerte a csüggedést, örököké tervek, problémák foglalkoztatták és ez a soha meg nem torpanó csodálatos munkalendület magával ragadta a tanítványait is. Ennek tudható be,

„hogya a debreceni idegklinikán igen termékeny kutatómunka folyt.” – írta a debreceni Benedek-tanítvány Pap Zoltán, egyetemi magántanár, későbbi kórházi főorvos, a klasszikus pszichiátria képviselője (Pap, 1977, 2290–2291).

Budapesti munkatársa, Angyal Lajos is hasonlóan emlékezett vissza Benedekre:

„Benedek professzor beszéde és mozgása gyors volt; a lépcsőket mindig kettesével vette, – de gyors volt a gondolkodása is. Minden iránt érdeklődött, minden új iránt fogékony volt, – emellett hallatlanul színes, ötletes, szinte szípkázó, ítéleteiben gyakran megdöbbentően előrelátó, – ugyanakkor állandóan szerepelni vágyó volt, aki szerette a társaságot, a nagyvilági életet, szerette és kívánta a rivaldafényt; munkatársaitól pontos és gyors munkát követelt, de azt meg is becsülte. Tudott meglepően megértő, segítőkész és mélységesen emberi is lenni, – ezt a mellette eltöltött 8 év tapasztalatai alapján számos élmény felidézésével tanúsíthatnám. [...] Előadásai színesek, élvezetesek voltak, tanévnyitó előadása pedig mindig szinte társadalmi esemény számba ment, amelyen a hallgatók mellett számos mozgékony agyú fiatal értelmiségi is ott tolongott, köztük pszichológusok, jogászok, sőt nemegyszer a szakmánktól teljesen távolálló személyiségek is” (Angyal, 1983, 218.).

Tudományos eredményeinek elismeréseképpen számos tudományos testületben töltött be vezető szerepet: másodelnöke volt a Magyar Elmeorvosok Társaságának, elnöke a Magyar Pszichológiai Társaságnak és társszerkesztője a Magyar Pszichológiai Szemlének, a Verein für Deutscher Nervenärzte és a bécsi Verein für Psychiatrie und Neurologie tiszteletbeli tagja, Permanent Committee of International Federation of Eugenic Organisation magyarországi képviselője.

BENEDEK LÁSZLÓ TEVÉKENYSÉGE A MAGYAR PSZICHOLÓGIA FEJLESZTÉSÉBEN

Az 1918 őszén alapított, de csak 1921-ben megindult Orvostudományi Karon az 1921 októberében akkor létesült debreceni Ideg- és Elmekórtani Klinika igazgató professzorává a volt kolozsvári egyetem fiatal tanársegédét és magántanárát, a Lechner Károlytanítvány Benedek Lászlót nevezték ki. Benedek sokoldalú egyéniség volt, széles körű munkásságában elsősorban agypatológiai, neuropszichiátriai témakörökben alkotott maradandót, de jelentősek törvényszéki elmeorvostani, pszichopatológiai, klinikai lélektani írásai is.

Benedek 1928-ban résztvett a Magyar Pszichológiai Társaság megalapításában és az első elnök, Ranschburg Pál hároméves ciklusa letelte után, 1931 áprilisában a társaság elnökévé választották és ezt a tisztséget három cikluson át viselte, egészen 1939-ig. (Bíró, 2008, 156–161) Figyelemre méltó, hogy a Társaság második elnökének egy debreceni professzort választott, ez mindenképpen Benedeknek a pszichológiai szakmai körökben lévő tekintélyére és elismertségére utal.

Az ő javaslatára 1932 januárjában a debreceni Tisza István-Tudományegyetem Orvostudományi Kara alapító tagként egyhangúlag és testületileg belépett a Magyar Pszichológiai Társaságba.

Mind a pesti tudományos társaságban, mind egyetemi munkájában jól együtt tudott működni Mitrovics Gyula debreceni pedagógiaprofesszorral. (SZÁLLÁSI, 2000, 21). Mitrovics-csal és Boda Istvánnal, a Magyar Pszichológiai Társaság főtitkárával közösen 1932-ben egy elaborátumot (tkp. javaslat-tervezetet) készítettek a lélektani ismeretek terjesztése, valamint nagyobb fokú nemzeti és kulturális hasznosítása céljából.

Ebben Benedek nagyon fontosnak tartotta a lélektan alkalmazását a pszichiátriában. Külön is kiemelte a pszichológiai tesztek használatát, mert ezek „*az elmegyógyászatnak is nagy segítségére vannak. Egyrészt a veleszületett és szerzett értelmi fogyatékoságok eseteiben bizonyos rang-rendbe való osztályozást megengednek és ezáltal az értelmi dekompozíció összehasonlítására alapot adnak, másrészt ugyanazon egyéneknél az esetleges progressziók fokára következtetni engednek.*”

Itt Benedek rátért a saját klinikáján használt pszichológiai vizsgálatokra:

„Amióta a *paralysis progressivának* fertőzéses kezelése kapcsán a remissziók tetemesen megszaporodtak, azóta mint *Ranschburg*, majd *Kaufmann* s mások, úgy mi is minden esetben összehasonlító vizsgálatokból kíséreljük megállapítani a javulások fokát. E célból a *Binet-Simon-Éltes-, Rossolimo-, Ranschburg-, Ziehen-, Ebbinghaus-, Heilbronner-, Masselon-, Finkh-, Anton-, Hartmann-, Henneberg-, Müller-, Ganther-féle* próbákat szoktuk alkalmazni, amelyeket kivihetőségük esetén egyenként *zártosztályi vagy pszibózisra gyanús betegeinknél*, klinikánk fennállása óta (1921), majdnem kivétel nélkül hasznosítottunk. [...]. ... Nem jelentéktelen az a segítség, amelyet a kísérleti pszichológia a *törvénykezésnek és a törvényeszéki elmekörtannak* nyújtott a *vallomástétel* értékének kutatása által. A figyelem becslése, a *sugalmazhatóság* módszeres vizsgálattal állapítottak meg. Idevonatkozóan *W. Stern, Jaffa, Sommer, Ranschburg, Bernstein, Bogdanoff, E. Bernheim* és mások példái után számos közlés látott napvilágot. Optikai és akusztikai benyomásokra adott reakcióknak ideje, az exponált megfigyelési ingertárgyak újrafelismerése, vetített diaposzítíveknek felfogása és reprodukálása, [...] élénk, váratlan indulatokat produkáló jeleneteknek leírása szolgáltatta a kiterjedt kísérleti anyagot” (Benedek L., Boda I., Mitrovics Gy., 1932, 10–11, kiemelés az eredetiben, Síró, 2001, 44–45).

Benedek professzor hozzáállását a pszichológia fontosságának kérdéséhez Pisztora Ferenc a Benedek tudományos munkásságát feldolgozó tanulmányában így foglalta össze:

„[Benedek László számára] nyilvánvaló, hogy mind a lélektannak a tudományok sorában őt megillető középponti jelentősége – ami azonban teljes gazdagságában mindmáig rendszerint fel nem ismert –, mind pedig a helyes lélektani felismeréseknek nagy gyakorlati, közösségi–kulturális értéke – még a benső kormányzati–közigazgatási, vagy a külpolitikai–diplomáciai, sőt a gazdasági élet terén is – az értelmes emberi előrelátás számára egyenesen

parancsolólag írja elő a lélektani ismeretek és helyes felismerések fejlesztésének és terjesztésének tudománypolitikai, valamint nemzetvédelmi, nemzetfejlesztési és nemzetgazdasági kötelességét” (Pisztora, 1988, 452).

Református vallásosságából és talán a debreceni kálvinista légkörből kifolyólag erős volt benne az individualizmus, a személyiség szabad fejlődése iránti hangsúlyozott igénye:

„Az individualitás sorvadásában a kultúra legnagyobb veszélyét kell látnunk! [...] Úgy tesszük, mintha általában a személyiség kikülönböződött értékeinek a jelen idők nem kedveznének. [...] A mechanizált üzemi részletmunkán kívül, a kapitalista országokban a személyiség kibontakozását az ipariasodás, a közlekedési és közlési technika maga is hátráltatja, mert az emberi életet mindinkább közös, kényszerített együttrengésre hozza. A technikai fejlődésnek legmagasabb foka sem járul hozzá magában véve a belső valódi kultúrának emeléséhez. Az utóbbi az érzelmi élet mélyítése nélkül el nem képzelhető. Ennek a belső egyéni kultúrának mélyítése, a mai kornak egyik legfontosabb feladata, mert csak ez egyensúlyozhatja ki a lélektelen technikai és ipari haladás által okozott eltolódást. A mai Szovjetországban a fiatal generációt is a kollektív munka egyhangú homlokvonalába kényszerítik bele, amelyben éppen az értéket jelentő egyéni vonások mindinkább elmosódnak” (Benedek, 1932, 13–14., idézi: Pistora, 1988, 445.).

Az Idegklinikán ekkoriban működött egy pszichológiai laboratórium, amelyet Máday István tanársegéd vezetett. A laboratórium működéséről és felszereltségéről egy 1930-as jelentésből kaphatunk képet:

„A klinikán két helyiség áll a kísérleti pszichológia rendelkezésére 1923 év óta. A kísérítő iskolába felvett növendékek vizsgálatát végezzük el minden esetben különböző értelmességi vizsgálati próbákkal, elsősorban a Binet-Simon eljárással. Egyes növendékeknél különböző irányban képesség vizsgálatok is folynak. A pszichológiai laborban emellett képesség vizsgálatok szempontjából tudományos vizsgálatok is folynak, és a laboratórium felszerelés számos kísérleti eszközzel rendelkezik” (Idézi: Síró, 2001, 45–46).

Benedek László meghirdetett egyetemi óráiban azonban cím szerint nem lehet nyomát találni pszichológiai érdeklődésének, hiszen más klinikaigazgató professzorhoz hasonlóan klinikai főtárgyát (*Ideg- és elmegyógyászat*) adta elő heti 5 órában (5×1 óra), amelyhez gyakorlat (*Ideg- és elmegyógyászati kórjelzéstani / diagnostica*) társult. Mindenesetre az feltételezhető, hogy orvosi pszichológia is része volt ennek a főkéllégiumnak.

MÁDAY ISTVÁN ÉS PAP ZOLTÁN

Az Ideg- és Elmeklinika megalakulásától, 1921-től kezdve hét éven át az első tanársegédi pozíciót marosi Máday István töltötte be Benedek mellett. Valószínűleg professzora szellemi nyitottságának és gyakorlatiasságának köszönhető, hogy őt választotta helyettesének és klinikája vezető tanársegédének. (Máday korábban dragonyostiszt,

majd a prágai élettani intézet tanársegéde, ezután katonaoorvos, illetve községi orvos is volt.)

Máday Istvánt a magyar individuálpszichológia megteremtőjének és fő képviselőjének tartják (Kiss Gy., 1991, 91–95; Síró, 2001, 46–52). Még Bécsben lett az individuálpszichológia atyjának, Alfred Adler-nek barátja és tanítványa. Pályája első éveiben állatlélektanral foglalkozott, különösen a lovak szellemi, tájékozódó képességét és érzelmi életét kutatta. Számos tévhitet megcáfolt a „gondolkodó” állatokkal kapcsolatban (pl. a kutya vagy a ló „számoló” képessége).

Az I. világháború után érdeklődése a pályaválasztás kérdése felé fordult, szerinte az embereket adottságaik, képességeik szerint kell elosztani a munkahelyekre, ezért pályaválasztási tanácsadók alkalmazását szorgalmazta. A pályaválasztás lélektanáról írott tanulmányát Benedek professzor is kiemelte Máday magántanári pályázatának értékelésékor:

„szerzőnek ez az 1912-i berlini lélektani kongresszuson tartott előadása nem csupán a jelenlévő Münsterberg professzornak, a psychotechnika megteremtőjének helyesléssel találkozott, hanem ez az előadás Európában is úttörőnek bizonyult, amennyiben 1908 óta csakis Amerikában foglalkoztak a pályaválasztás lélektanával, s a kérdés fontosságát Európában csak 1912 után ismerték fel” (Benedek László professzor bírálata, idézi: Síró, 2001, 49.).

A pályaválasztás kérdésével kapcsolatban különösen szorgalmazta a hadiárvákval és a hadirokkantakkal való foglalkozást, hiszen ez az I. világháború után ez új és nagy-szabású jelenségként tűnt fel a különböző országokban. A hadiárvákval való foglalkozása vitte az akkoriban kialakuló gyermeklélektani kutatásokhoz, illetve a gyermek-tanulmányi mozgalomhoz (Deák, 2000, 236).

1927-ben megalapította a Magyar Individuálpszichológiai Egyesületet, amelynek elnöke lett (az alelnöki tisztséget kérésére Benedek László vállalta el). 1928-tól több budapesti nevelési tanácsadó intézményben is dolgozott, a pályaválasztási kérdések megoldásához kívánt segítséget nyújtani az adleri tanok gyakorlati alkalmazásával. A Magyar Szülők Szövetségének Gyermekvédelem című havi folyóiratát 1933–1937 között együtt szerkesztette a sajátos pszichológiai rendszert kifejlesztő Karácsony Sándorral, aki 1942-ben Mitrovicsot követte a debreceni pedagógiai tanszék élén. Mádaynak minden bizonnyal lehetett hatása Karácsonyra, aki a fent említett folyóiratban több, az individuálpszichológiai szemlélethez közel álló írást is publikált (Lányi, 2000, 36).

Mádayt 1927-ben a debreceni orvosi karon „Általános pszichiatria különös tekintettel a psychopathológiára” tárgykörből magántanárrá habilitálták (érdekes, hogy már 1924-ben magántanári képesítést kívánt szerezni, de akkor leszavazták és elutasították). Ezután minden tavaszi félévben szorgalmasan megtartotta *Általános psychopathologia* címmel meghirdetett előadását egészen 1949-ig, amikor is megszűnt a magántanári intézmény. Még az utolsó előtti félévben, 1948 őszén (az egyetemi reform és az or-

vosképzés átalakításával kapcsolatban) *Mélylélektani gyógyító módszerek* címmel is hirdetett speciálkollégiumot.

Benedek másik pszichológia iránt érdeklődő tanítványa Pap Zoltán volt, aki sok éven át töltött be gyakornoki, majd tanársegédi státuszt mestere mellett. A negyvenes évek első felében a visszacsatolt Kassán, majd 1945 után Debrecenben volt ideggyógyász főorvos. A debreceni orvosi karon 1936-ban „Általános pszichiátria” tárgykörből magántanárrá habilitálták. Kedvenc témája a tömeglélektan és ezen belül is a szuggesztió volt, amelyekben tetten érhető a francia filozófusnak, Gustave LeBon-nak a szociálpszichológia kialakulását befolyásoló tömeglélektani felfogása is.

Benedek professzor a magántanári pályázatának bírálatában ki is emelte:

„A tömeg lélektani sajátosságainak jellemzése alapján rámutat azokra a pszichés feltételekre, amelyek az emberi tömegeket nagyfokban suggerálhatóvá teszik. Ilyenek a collectív tudat személytelensége, a felelőtlenség, a képzeleti tevékenység és az indulatok túlcsapongása, a logikai ítélőműveletek hiánya és szerfelett fokozódó hiszékenység. A collectív suggestio ellenállhatatlan erejének igazolására lélektani elemeire bontja a gyermek-keresztsháború, a középkori démonhit, a megszállottsági járványok, az ördögűzés, az inquisitio, a jansenismus, a németországi vitustánc járvány, az olaszországi tarantizmus valamint az Oroszországban vallásos secták keretében kifejlődött öngyilkossági tömegpsychosisok mozgató erőit. Megállapítja, hogy a collectív suggestiók meghamisítják az észrevevéseket. Ha az indulatok elragadják a lelket és a képzelet szárnyalása fölé kerül az értelem következtetéseinnek, a hiszékenység és a suggerál-hatóság lehetőségei szinte korlátlanok.” (Idézi: Síró, 2001, 54–55.)

Pap Zoltán 1936-tól kezdve két évente tartott *Általános pszichiátria* néven előadást, majd 1947 első felétől kezdve minden félévben *Orvosi pszichológia*, illetve *Orvosi lélektan* címmel egy másik előadást is. Mindezek alapján az orvosi karon 1947. szept. 1-től 1949. ápr. 30-ig orvosi pszichológia tárgy szakelőadója (azaz megbízott előadója) is volt.

IRODALOM

- Angyal Lajos (1983) Benedek László (1936–1945) és kora. *Ideggyógyászati Szemle* 36, 216–219. pp.
- Benedek László (1932) A világválság néplélektani okairól. (Elnöki megnyitó) *Magyar Pszichológiai Szemle*, 4, 5–14. pp.
- Benedek László & Boda István & Mitrovics Gyula (1932) *A Magyar Pszichológiai Társaság Elaborátuma a lélektani ismeretek terjesztése és nagyobbfokú nemzeti-kulturális értékesítése tárgyában*. A Magyar Pszichológiai Társaság kiadása, Budapest.
- Bíró Viktor (2008) A Magyar Pszichológiai Társaság története évszámokban (1928–2008). In: Gyöngyösiné Kiss Enikő (szerk.): *Nyolc évtized – Tanulmányok a Magyar Pszichológiai Társaság életéből*. Magyar Pszichológiai Társaság, [Budapest] 156–161. pp.

- Deák Gábor (2000) *A magyar gyermektanulmányi mozgalom története I.* A Fővárosi Pedagógiai Intézet, a Magyar Pedagógiai Társaság és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadása, [Budapest].
- Kiss György (1995): A hazai pszichológiatörténeti kutatások eredményei. In: Kiss György (szerk.): *Pszichológia Magyarországon.* Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 16–17. pp.
- Lányi Gusztáv (2000) *Magyarság, protestantizmus, társaslélektan – Hagyomány és megújulás konfliktusa Karácsony Sándor életművében.* Osiris Kiadó, Budapest
- Mudrák József (2011) A Debreceni Tudományegyetem Orvostudományi Karának tanegység-személyzete 1919–1950. II. rész (Klinikák I.) *Gerundium – Egyetemtörténeti Közlemények 2(1–2)*, 226–227. pp. (az Ideg- és Elmeklinika tanegység-személyzete).
- Mudrák József (2015) Pszichológia a Debreceni Tudományegyetemen a XX. század első felében. *Magyar Pszichológiai Szemle 70 3/5*, 579–595. pp.
- Mudrák József (2018) Benedek László ideggyógyász-professzor, a debreceni Tisza István-Tudományegyetem 1935–36. tanévi Rector Magnificusa. *Gerundium – Egyetemtörténeti Közlemények 9(3)*, 3–10. pp.
- Mudrák József (2019) Pszichológia a Debreceni Tudományegyetemen a 20. század első felében. In: Pléh Csaba – Mészáros Judit – Csépe Valéria (szerk.): *A pszichológiatörténetírás módszerei és a magyar pszichológiatörténet.* (A humán tudományok alapkérdései 7.) Gondolat Kiadó, Budapest, 171–188. pp.
- Pap Zoltán (1977) Emlékezés Benedek Lászlóra. *Orvosi Hetilap 118*, 2290–2291. pp.
- Pisztora Ferenc (1988) Benedek László élete, személyisége és életművének társadalom- és kulturpsychiátriai, pszichológiai és eugenikai vonatkozásai. *Ideggyógyászati Szemle 41*, 441–456. pp.
- Síró Béla (2001) *Fejezetek a debreceni Ideg- és Elmeorvosi Klinikai történetéből I.* Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum, Debrecen.
- Szállási Árpád (2000) *Dr. Benedek László (1887–1945).* (A debreceni orvosképzés nagy alakjai 16.) Debreceni Orvostudományi Egyetem, Debrecen.
- Vincze Tamás (2019) *Alkotás és iskolateremtés – Pedagógiai tanszék a Tiszántúli egyetemén 1918 és 1941 között.* (Oktatáskutatás a 21. században 5. kötet) Debreceni Egyetemi Kiadó – Debrecen University Press, [Debrecen].